

УДК 332.330

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Синиця Л.В., к.е.н., доцент (СНУ ім. В. Даля)

У статті визначені регіональні аспекти управління інноваційним розвитком підприємств, обґрунтована необхідність формування теоретичних положень інформаційно-аналітичної регіоналістики, визначені напрями інформаційно-аналітичної підтримки інноваційного розвитку регіональних систем.

Ключові слова: *розвиток, підприємство, інноваційний розвиток, менеджмент, регіон.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Результативне управління інноваційним розвитком вимагає розробки адекватних інструментів його забезпечення. Проблема забезпечення інноваційного розвитку набуває особливого значення саме в інноваційній діяльності регіональних систем. У той же час, забезпечення інноваційного розвитку регіональних систем не може бути результативним при використанні лише окремих заходів. Ця задача повинна вирішуватися впровадженням комплексної технології управління, що стосується всіх складових інноваційного розвитку. Складність питань забезпечення інноваційного розвитку регіональних систем, недостатня наукова та методична база щодо цього науково-практичного завдання, необхідність формулювання прийомів та підходів до забезпечення інноваційного розвитку регіональних систем обумовили в кінцевому підсумку актуальність публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор з посиланням на джерела. Останнім часом в наукових публікаціях розглядається багато різноманітних питань щодо створення маркетингових [1, 8], антикризових [2, 3], національних [4, 6], динамічних [5], інтелектуальних [7] та фінансових [9] умов для функціонування та розвитку підприємств. Дослідження проблеми розвитку мікроекономічних та регіональних виробничих систем на основі активізації інноваційних чинників знайшли своє відображення в роботах таких вітчизняних вчених, як О.І. Амоша, В.П. Бабич, В.М. Геєць, С.М. Ілляшенко, Л.І. Федулова, О.В. Княз. Разом з тим, недостатньо вирішеними залишаються інформаційні та організаційно-економічні аспекти проблеми забезпечення інноваційного розвитку.

Формування цілей статті (постановка завдання). У статті визначені регіональні аспекти управління інноваційним розвитком підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових

результатів. Функціонування і розвиток підприємств регіональної системи здійснюється в тісному взаємозв'язку і взаємодії із зовнішнім середовищем. Управління інноваційним розвитком підприємств регіоні здійснюється в умовах дії різноманітних чинників зовнішнього оточення і повинне ґрунтуватися не тільки на глибокому аналізі ринку, оцінці позиції підприємства на ринку, усвідомленні своїх конкурентних переваг, але і на зовнішньому аналізі, основне призначення якого – визначити можливості і погрози, які можуть виникнути для підприємств регіону в майбутньому, а також визначити стратегічні перспективи.

Не дивлячись на очевидне значення важливості аналізу зовнішнього оточення, урахування специфіки зовнішнього середовища стикається з певними труднощами психологічного і інформаційного плану. Будь-які поширені теоретичні схеми та інструменти стратегічного аналізу є нежиттєздатними і не працюють без відповідної інформаційної підтримки. Необхідність інформаційної підтримки інноваційного розвитку регіональних систем актуалізує звернення до теоретичних положень інформаційно-аналітичної регіоналістики, яка включає як загальні питання інформаційного забезпечення управління регіональними системами, так і специфічні питання формування інформаційної бази інноваційного розвитку регіональних виробничих систем.

Інноваційність є сьогодні необхідною умовою розвитку соціально-економічного комплексу країни, що значною мірою визначається розвитком і раціональним розміщенням виробничих сил в її окремих регіонах. Разом із специфікою господарських завдань, яка визначається сукупністю використовуваних або намічених до експлуатації природних багатств, структурі господарської діяльності або цільовій функції інноваційного розвитку, що історично склалася, з розвитком науки і техніки до поняття „регіон” відноситься територіальний чинник. Він є умовою розподілу ресурсів по видах (трудові, фінансові, матеріально-технічні, інформаційні,

інноваційні), стадіях дослідження, галузях економіки і невиробничій сфері, галузях наук і територіях регіону.

Головним ресурсом та у той же час основним суб'єктом і об'єктом регіонального інноваційного розвитку є людина, об'єднана в соціальні спільноти і виступаюча в соціальні відносини з іншими людьми. Регіон – форма взаємодії у соціумі як системі, що має свій зміст. Взаємодія суб'єктів в процесі відтворення умов життєдіяльності забезпечує деякий рівень соціально-економічного розвитку. У регіоні існують функціональні внутрішньосистемні зв'язки, на які впливають відносини власності, відносин по розподілу повноважень, механізми самоврядування і зовнішнього регулювання.

З трьох груп стратегічних пріоритетів – новаторських, ключових і базисних основними для розвитку регіону є базисні стратегічні пріоритети, які служать для управління забезпеченням його існування і функціонування. Ключові стратегічні пріоритети виділяють регіон серед множини інших територій, забезпечуючи його конкурентоспроможність, будучи по суті чинниками конкурентного успіху. Новаторські стратегічні пріоритети визначають доміанти розвитку регіону і чинники його конкурентного успіху в майбутньому, їх панування формуватиме потенціал регіону в майбутньому.

Фактичний стан регіональних систем характеризується концентрацією зусиль на реалізації базисних пріоритетів розвитку, при формуванні нової стратегії розвитку в центр уваги потрапляють, як правило, лише ключові стратегічні пріоритети. При цьому справа часто не доходить до новаторських пріоритетів, тоді як розвиток регіону вимагає від органів управління комплексного обліку всіх трьох груп стратегічних пріоритетів.

Сьогодні трансформація суспільства та інноваційні перетворення економіки переноситься на регіональний рівень. Серед різних визначень регіону існують географічна, соціальна, економічна, культурна, природно-історична політична інтерпретації. В сучасних дослідженнях все ще превалює традиційний підхід, згідно якого поняття регіону включає наступні складові: фізико-географічна структура регіону; економічна структура; політико-адміністративна структура регіону; етнічна структура регіону; соціокультурна складова регіону; правова сфера; політична складова. При цьому інноваційної складової у визначенні та інтерпретації регіональної системи не виділяється.

Вищесказане дає підставу запропонувати наступне нормативне визначення: регіон необхідно розглядати як цілісну економіко-інноваційну систему, що повинна мати всі властивості самоорганізованого об'єкту: єдину

незалежну інноваційну інфраструктуру, що включає соціальну, науково-освітню, інформаційну та фінансову підсистеми та відповідні інститути. У відповідності до такої інтерпретації повинна здійснюватися відповідна інформаційно-аналітична підтримка інноваційного розвитку регіональних систем.

Відповідно до цілей, завдань інформаційно-аналітичної підтримки інноваційного розвитку регіональних систем нами розробляється відповідна інформаційно-аналітична система. Дамо характеристику інформаційно-аналітичної підтримки інноваційного розвитку регіональних систем за наступною схемою: введення концептуальної ієрархічної моделі в комп'ютер – створення інформаційної моделі в результаті формування концептуальної моделі на основі експертних знань – збереження результатів експертного опиту – аналіз отриманих результатів.

1. Концептуальна ієрархічна модель. Елементи ієрархії компонентів і чинників оцінки рівня інноваційного розвитку в регіоні організовані в структуру за ієрархічними рівнями: перший рівень – рівень інноваційного розвитку в регіоні; другий рівень – компоненти ситуації: політична, економічна, соціальна, демографічна, криміногенна, екологічна; третій рівень – альтернативні оцінки компонентів рівня інноваційного розвитку в регіоні: „сприятлива”, „несприятлива”, „критична”.

2. Створення інформаційної моделі. Результатом роботи експерта є: пріоритети компонентів чинників оцінки рівня інноваційного розвитку в регіоні; оцінка компонентів чинників оцінки рівня інноваційного розвитку в регіоні; підсумкова оцінка чинників оцінки рівня інноваційного розвитку в регіоні.

3. Збереження результатів експертного опиту. У міру інтерв'ювання нових експертів здійснюється наповнення результатного або модифікованих файлів фактографічними даними, тобто створюється база експертних знань, складова основу інформаційної моделі.

4. Аналіз результатів експертного опиту. В аналізі результатів експертного опиту використовується припущення, що по кожній зі складових компонентів чинників оцінки рівня інноваційного розвитку в регіоні одночасно існують різні її оцінки: „сприятлива”, „несприятлива”, „критична”. Шляхом парного порівняння значущості цих оцінок розраховується їх вірогідність. Підсумкова (інтегральна) оцінка рівня інноваційного розвитку в регіоні розраховується як середнє оцінок по окремих чинниках, зважене з урахуванням їх пріоритетів в конкретному регіоні.

Результати інформаційно-аналітичної підтримки інноваційного розвитку регіональних систем можуть бути представлені в наочній формі,

як результат „згортки” оцінок рівня інноваційного розвитку по кожній компоненті в один індикатор. Підсумкова (інтегральна) оцінка рівня інноваційного розвитку розраховується як середнє оцінок по окремих чинниках, зважене з урахуванням їх пріоритетів в конкретному регіоні. Альтернативним підходом є багатовимірний аналіз первинних даних, що представляються у вигляді тривимірного вектора інноваційного розвитку з компонентами-долями оцінок „сприятлива”, „несприятлива”, „критична”.

У питаннях організаційно-економічного забезпечення управління інноваційним процесами в господарських системах слід розмежувати рівень підприємства та регіональний рівень.

Питання організаційно-економічного забезпечення управління інноваційним процесами господарської системи на нижчому рівні вирішуються виходячи з можливостей підприємства, при цьому структура управління визначається розмірами і масштабами його функціонування і перспективами інноваційного розвитку (місією підприємства), тоді як механізми управління інноваційним процесом на регіональному рівні, що багато в чому визначають оптимізацію інвестиційних рішень на першому рівні, припускають створення спеціалізованої організаційної регіональної структури.

Виділимо наступні функції типової регіональної структури оптимізації інвестиційних рішень: регіональне інноваційно-інвестиційне прогнозування і планування, включаючи аналіз ситуації, що склалася в регіоні, в частині створення сприятливих умов для інвестицій і перспектив залучення інвестицій; організація проведення експертиз альтернативних інвестиційних проектів, що реалізують найбільш ефективні завдання регіонального розвитку; облік і контроль процесу реалізації інвестиційних проектів, а також аналіз досвіду реалізації інвестиційних проектів; коректування (регулювання) сформованої безлічі інвестиційних проектів відповідно до умов, що склалися.

Шляхи рішення задач по інформаційному і організаційно-економічному забезпеченню підготовки раціональних інноваційно-інвестиційних рішень визначаються наступними принципами: багаторівнева обробка і аналіз інформації; узгодження концептуального, стратегічного і оперативного рівнів аналізу в рамках єдиного підходу; поєднання галузевого і регіонального підходу; облік соціальних чинників і впливу інноваційно-інвестиційних проектів на рівень соціальної напруженості в регіоні; соціологічний моніторинг поточної соціальної ситуації; міжгалузевий характер групи експертів, що привертаються до підготовки інвестиційних рішень; сценарний принцип вирішення конфліктних ситуацій.

Функціонування спеціалізованої регіональної структури на цих принципах припускає підготовку і ухвалення одноосібних управлінських рішень першого керівника, а також групових, кооперативних і колегіальних рішень. Слід розділяти такі типи рішень: груповим рішенням є рішення декількох рівноправних учасників, об'єднаних в одну групу неминучістю ухвалення рішення з обговорюваної проблеми, що не припускає організацію кооперації учасників (учасники групи – адміністративно незалежні особи, члени різних організацій); кооперативне рішення – це рішення декількох істинно незалежних учасників (на реалізацію рішення у кожного з учасників немає достатнього об'єму ресурсів і вони кооперуються на добровільній основі), колегіальне рішення є рішення групи рівновідповідальних за нього посадовців однієї організації, одного органу влади або тимчасового об'єднання декількох організацій, що додає ухвалюваним рішенням суспільну значущість.

Вплив на ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності в регіоні доцільно здійснювати через формування раціональної структури інвестицій і якісну зміну ресурсомісткості процесу виробництва або швидкості оборотності інвестиційних ресурсів. Тут застосовні чинники розширення потужностей і зниження витрат, реалізація яких може здійснюватися шляхом збільшення капітального запасу суб'єкта господарської діяльності, оновлення використовуваного капіталу, реорганізації структури використовуваного капіталу. Реалізація інноваційних процесів відрізняється значною нестійкістю, що обумовлює складність вибору об'єктів інвестування.

Потенційні можливості соціально-економічного розвитку регіону, його стабілізація і зростання взаємообумовлені з обґрунтуванням концепції ефективного регулювання інноваційних процесів і побудовою регіональної системи ухвалення інвестиційних рішень. Виходячи з різних умов розвитку регіонів: природно-економічних, екологічних і соціальних, включаючи чинники соціальної напруженості, зокрема на ринку праці, а також оптимального поєднання державного, ринкового і корпоративного регулювання в їх органічній ув'язці, при формуванні програм регіонального розвитку необхідно враховувати як взаємообумовлені компоненти три основні групи чинників: 1) галузеву спеціалізацію регіонів, пов'язану з характеристикою їх природно-ресурсного потенціалу; 2) виконання регіоном специфічних функцій, що впливає на збалансованість галузевої структури економіки; 3) географічне положення, що обумовлює відмінності в транспортних витратах і витратах на відтворення робочої сили.

У організаційному плані представляється доцільним створення при виконавських органах влади регіональної системи ухвалення інноваційних рішень, що забезпечують мобілізацію, перерозподіл і використання інвестиційних ресурсів. Під регіональною системою ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень розуміється організаційна структура, що має в своєму складі експертів, фахівців, відповідне інформаційне і технічне забезпечення, що використовує комплекс математичних і евристичних методів для реалізації функцій управління процесом ухвалення управлінських рішень з метою формування оптимальної впорядкованої безлічі інноваційно-інвестиційних проектів, що максимально ефективно реалізують завдання регіонального розвитку в умовах обмежених ресурсів.

Система ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень повинна включати: кадри, що здійснюють підготовку альтернативних проектів ухвалюваних рішень і що реалізують безпосередньо саму процедуру ухвалення рішень; технічні засоби, що забезпечують прийом, обробку, передачу і зберігання відповідної інформації; підсистему підготовки інформації, необхідної для ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень; організаційну структуру, що забезпечує ефективну реалізацію завдань.

Система ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень повинна мати чітко певне місце в системі управління регіоном. Мета створення і функціонування регіональної системи ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень – формування оптимальної впорядкованої множини інвестиційних проектів, максимально ефективної мети і завдання регіонального розвитку в умовах обмежених ресурсів.

На регіональну систему ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень можуть бути покладені наступні функції: елементи регіонального інноваційно-інвестиційного прогнозування і планування; організація проведення відповідних експертиз альтернативних інноваційно-інвестиційних проектів; організація експертної процедури (і її проведення) по формулюванню впорядкованої множини інноваційно-інвестиційних проектів; контроль ходу реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, що включає контроль цільового використання бюджетних коштів, відпущених на реалізацію інвестиційних проектів, відповідність бізнес-плану фактичній реалізації; аналіз ситуації, що склалася в регіоні, з метою створення сприятливих умов для інвестицій; аналіз перспектив залучення інвестицій; аналіз наявного досвіду реалізації інноваційно-інвестиційних проектів; регулювання – коректування сформованої впорядкованої множини

інвестиційних проектів відповідно до конкретних умов.

До кола завдань, що вирішуються системою ухвалення інвестиційних рішень, можуть бути віднесені: збір і аналіз інформації про потреби регіону в конкретних інноваційно-інвестиційних проектах, про розроблені інвестиційні проекти, про інвестиційні проекти, що розробляються, і проекти на стадії впровадження; аналіз досвіду впровадження інвестиційних проектів в регіоні; формування пакету проблем, рішення яких припускає необхідність інноваційно-інвестиційного проектування; формування повного пакету існуючих інноваційно-інвестиційних проектів, включаючи альтернативні, розроблені для реалізації в регіоні; аналіз множини інноваційно-інвестиційних проектів, з метою виявлення відповідності множини проблем множині проектів; формування впорядкованої множини інноваційно-інвестиційних проектів, що реалізують цілі регіонального розвитку; розробка рекомендацій по характеру підтримки підприємств, що здійснюють інвестиційне проектування і впровадження проектів; розробка рекомендацій по розподілу ресурсів серед множини інвестиційних проектів; облік, контроль і аналіз ходу реалізації інвестиційних проектів; регулювання процесу.

Реалізація функцій регіональної системи ухвалення інвестиційних рішень для вирішення названих завдань, кінець кінцем, дозволить сформувати ієрархічно впорядковану по пріоритетах множину інноваційно-інвестиційних проектів, що реалізують завдання економічного розвитку регіону.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Все зазначене відносно інформаційних та організаційно-економічних аспектів управління інноваційним розвитком на регіональному рівні може бути застосовано і на основному рівні господарських систем – для виробничих підприємств. Відмінність полягає в організаційних структурах: якщо на регіональному рівні потрібна організація певної системи ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень, що включає як найважливішу підсистему групу експертів з фахівців в різних областях діяльності, то на рівні підприємства необхідності в подібних організаційних структурах немає. Як експерти в цьому випадку виступають менеджери вищої ланки управління підприємства, а в ролі організатора виступає безпосередньо перша особа, що ухвалює управлінське рішення. Особливий клас завдань, що вирішуються за допомогою системи інформаційно-аналітичної підтримки інноваційного розвитку, виникає у разі, коли експерти представляють різні регіони, і їх оцінки значущості елементів концептуальної ієрархічної

моделі в принципі не можуть бути узгоджені. Актуальність розробки методики рішення задач цього класу не викликає сумніву. На рівні регіонів важливо мати в своєму розпорядженні оцінку міжрегіональних відмінностей по структурі різноманітних показників та оцінку відмінностей по структурі промисловості. З метою урахування цих показників необхідні подальші дослідження з типології інноваційної діяльності регіонів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Maksimova T., Shapran E. Approach to diagnostics of marketing complex of industrial enterprise / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 5-11.
2. Nadyon G, Dyachenko Y. Anticrisis management of industrial enterprises staff / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 56-59.
3. Ramazanov S. Innovative technologies of anticrisis management for production-transport complex / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 120-124.
4. Tretyak V., Kurilov M. National innovation system as the basis of innovation-type

economy / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 5-11.

5. Voronkov D, Korolevska N. Model of potential changes in the enterprise / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 253-259.

6. Voronkova A., Sushchenko O., Chasovskyi S. International competitiveness of the region as the background of forming geoeconomic directions of foreign economic activity of its industrial enterprises / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 304-309.

7. Voronkova A., Grynov A. Model of human capital company / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 310-315.

8. Zhdanova O. Features of industrial enterprises market positioning on the basis of marketing policy / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 345-350.

9. Zhytnyy P., Kulikova O. Problems and prospects of the development banking system on Ukraine in the conditions of globalization / TEKA KOM. MOT. I ENERГ. ROIN. – OL PAN, 2010, 10 B, V XB. – LUBLIN, 2010. – P. 351-356.

Аннотация. В статье определены региональные аспекты управления инновационным развитием предприятий, обоснована необходимость формирования теоретических положений информационно-аналитической регионалистики, определены направления информационно-аналитической поддержки инновационного развития региональных систем.

Ключевые слова: развитие, предприятие, инновационное развитие, менеджмент, регион.

Summary. The regional aspects of management of enterprises' innovative development have been defined in the article, the necessity of forming the theoretical propositions of information-analytical regionalism has been grounded, the directions of information-analytical support of regional systems' innovative development have been defined.

Key words: development, enterprise, innovative development, management, region.

Рецензент д.е.н., професор СНУ ім. В. Даля Максимов В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.